

el-Lüma'

a. Eserin Müellifi

Tasavvuf tarihinin ilk kaynakları arasında yer alan bu eserin müellifi, *Ebû Nasr Abdullah bin Ali es-Serrâc et-Tusî*'dir. Serrâc lakabının kendisine neden verildiği tam tesbit edilebilmiş değildir. Ebû Nasr Serrâc, bugün İran sınırları içinde olan, tarihte pek çok ilim adamı yetiştirmiş Tûs şehrinde dünyaya geldi. Annesi, babası ve ailesi hakkında kaynaklarda fazla bilgi

bulunmamaktadır. İlk tahsilini yine burada tamamladıktan sonra; Bağdat, Basra, Tebriz, Şam, Kahire ve Antakya gibi ilim merkezlerini ziyaret etmiş, buralardaki âlim ve ârif zatlarla birlikte olmuş, bilgi ve irfanlarından yararlanmışır. Tasavvuf ve fütüvvet alanında derinlemesine bilgi sahibi olan Serrâc, şer'î ilimler konusunda da zamanının önde gelen âlimlerinden idi. Tasavvuf tarihinde "Tâvûsu'l-Fukarâ" namıyla bilinir. Serrâc, 378/988 yılında Tus'ta vefat etmiştir. Kabri Tus'tadır (Aşkar, 71).

b.Eserin Tanıtımı

Serrâc'ın *el-Lüma'*, tasavvuf tarihinde şer'î ölçülere uygun ve en önemli teorik kaynaklardan olmasına rağmen gerçekten az tanınmış ve bibliyografik kaynaklarda hakkında çok az bilgi verilmiştir. Batı ilim dünyasına bu eseri ilk defa tanıtan Reynold Nicholson'dır. Nicholson, *The Kitabu'l-Luma' fi't-Tasavvuf of Abu Nasr* adıyla eserin tahkikli bir neşrini yapmıştır. Yine batıda Arthur J. Arberry tarafından *Pages From The Kitabu'l-Luma' of Abu Nasr al-Sarraj* adıyla Nicholson neşrindeki eksiklikleri tamamlamak amacıyla yeniden basılmışır. Daha sonra, Abdülhalim Mahmud ve Tahâ Abdülbakî Sürûr, eseri ilk defa tam metin olarak yayınlamışlardır. Bu önemli kaynak Almanca ve Urduca olarak da yayınlanmıştır. Ayrıca İbnü'l-Kayserânî'nin (ö.507/1113) *Safvetü't-Tasavvuf* adlı eserini tahkik eden Gâdetü'l-Mukaddim, Ebû Saîd İbnu'l-Arabî (ö. 341/952)'nin Semâ konusunda bir eser yazdığını ve bu eserin günümüze kadar müstakil olarak ulaşamadığını ancak Serrâc'ın, *el-Lüma'*ının Sema' bölümünde bu eseri özetlediğini söyler (Aşkar, 71-72). Eser dilimize H. Kâmil Yılmaz tarafından kazandırılmış olup, bazı eklerle zenginleştirilerek, yayınlanmıştır (Yılmaz, 1996, 558 s).

Tasavvufun belli başlı konularını düzenli bir biçimde bir araya getiren, inceleyip, yorumlayan ve eleştiren önemli bir kaynak olan *el-Lüma'*, aynı dönemde yazılan Kelabâzî'nin *et-Taaruf* adlı eserinden daha geniş, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin *Kâtu'l-Kulûb* adlı eserinden daha özlü ve daha sistemlidir. İran, Irak, Suriye ve Mısır'ı dolaşan, gezdiği yerlerde birçok Sûfi ile görüşen ve tasavvufa dair eserleri toplayan Serrâc, kitabını bir dostunun ricası üzerine kaleme almıştır. Maksudı Kur'ân ve Sünnet'e uygun bir tasavvuf anlayışı ortaya koymak, tasavvufa yöneltilen itiraz ve tenkitleri cevaplandırmak, tanımladığı tasavvuf anlayışına uymayan aşırı mutasavvıfları reddetmektir. Serrâc, eserin başında sûfilere ait söz ve menkıbeleri aktarırken, bunların sıhhatli ve güvenilir olmasına büyük özen gösterdiğini, bazen bunları senetleriyle aktardığını, bazen de sözü uzatmamak için senetleri zikretmediğini kaydeder. Tasavvuf anlayışını eserinde Cüneyd-i Bağdadî ve Sehl bin Abdullah et-Tüsterî gibi sûfilere dayandıran Serrâc, tasavvufun Kur'ân ve Sünnet çerçevesinde makul bir açıklamasını yapmaya çalışır (Uludağ, 2003, 259).

el-Lüma', bir girişle on üç bölümden meydana gelir. Giriş kısmında tasavvufun Kur'ân ve Sünnet'teki yeri, Hz. Peygamber ve sahabenin dinî yaşayışlarında ve tefsir, hadis, fıkıh, kelâm gibi ilimler arasında tasavvuf, Sûfilerin Kur'ân ve Sünnet'ten ilhamla çıkardıkları yeni hükümler, tev-

hid, marifet ve tasavvuf ilişkisi gibi konular üzerinde durulmuştur. Eser, tasavvufî makam ve hâller, tasavvufun kaynağı olarak Kur'ân ve hadis, tasavvufta Hz. Rasül-i Ekrem'in örnek alınması, Kur'ân ve hadis'ten tasavvufî manalar çıkarmak, sahabenin, özellikle ilk dört halifenin tasavvufî hayatı, tasavvuf adâbı, bazı konularda sûfîlerin birbirinden farklı görüşlerde olmaları, mektuplaşma, şiir ve duanın tasavvuftaki önemi, semâ, vecd, kerâmet, tasavvuf terimleri, şathiyeler ve bazı sapkınların hatalı tasavvufî yorumları gibi konuları ele almıştır (Uludağ, 259).

Görüldüğü gibi, içerik açısından son derece zengin olan bu eser, tasavvufun hem pratik hem de teorik yönüyle ilgili kıymetli bilgiler içermektedir. Alanın uzmanlarından Annemarie Schimmel (ö. 2003) eserle ilgili şu değerlendirmeleri yapar: "*(Serrâc'ın) Kitab el-Lumâ' fi't -Tasavvuf adlı kitabı, içinde kaynaklara dayalı birçok alıntı bulunan, sûfî öğretilerinin çok güzel bir tanımını yapmaktadır. Önce konular okuyucuya açık bir biçimde sunulmaktadır. Bir ara İbni Hafîf'in müridi olan Serrâc, sözlerini ve hayat biçimlerini anlayıp, yorumlamak açısından büyük üstatlara yakındır. Türlü makam ve hal tanımları, sûfî dualarından ve mektuplarından uzun alıntıları, sûfîlerin özel yaşayışları ve yolculuk ederken ki davranışları hakkındaki anlattıkları ve güç anlatımları ve açıklamaları, sûfîliği inceleyenler için son derece önemlidir.*" (Schimmel, 1982, s. 83).

Schimmel'in de ifade ettiği gibi, eser araştırmacılar için son derece önemlidir. Eser, tasavvuf klâsikleri arasında ilklerinden olma gibi bir özelliği ile de, diğerlerinden ayrılmaktadır. Kendisinden önce yazılmış tasavvufî risâlelerle, sûfîlerin söz ve rivâyetlerine son derece sistematik, tutarlı bir tasnif ve sağlıklı bir bakış açısı getirmiş olması açısından da mühimdir.